

Ondrej VIZI*

ORNITOLOŠKE ODLIKE BIOGRADSKJE GORE I MOGUĆNOSTI OSNIVANJA ORNITOLOŠKE OSMATRAČKE STANICE

ORNITHOLOGICAL PROPERTIES OF BIOGRADSKA GORA AND POSSIBILITY OF ESTABLISHING THE ORNITHOLOGICAL OBSERVATORY STATION

Izvod

Biogradska gora i planina Bjelasica u celini značajna su i očuvana staništa šumskih i planinskih ptica. Proučenost faune ptica Biogradske gore nije dovoljna. Proučavanja su vršena povremeno, delimično, u velikim vremenskim razmacima, ograničena uglavnom na okolinu Biogradskog jezera.

U ovom radu prikazujemo kratak istorijat ornitoloških istraživanja Biogradske gore, osnovne ornitološke odlike tog objekta, a posebno mogućnost intenziviranja ornitološkog, naučno-istraživačkog rada na prostoru Biogradske gore i to osnivanjem ornitološke osmatračke stanice.

Abstract

Biogradska Gora and mountain Bjelasica as a whole are significant and preserved habitats of forest and mountain birds. The level of performed research, of Biogradska Gora birds' fauna is insufficient. The investigations have been carried out periodically, partially, with great time intervals, limited mainly to the surrounding of Biogradsko Jezero (lake).

* Ondrej Vizi, Republički zavod za zaštitu prirode, Titograd.

In this paper we demonstrate a short survey of ornithological investigations of Biogradska Gora, basic ornithological traits of this object and especially the possibility of intensification of ornithological scientific-research work on the territory of Biogradska gora and Bjelasica by establishment of ornithological observatory station.

UVOD

Biogradska gora predstavlja najvredniji deo istoimenog nacionalnog parka. Nalazi se na planini Bjelasici, između gornjih tokova reka Tare i Lima. Približno bi se mogao svrstati u staništa centralne Crne Gore.

Osnovnu vrednost Biogradske gore, po kojoj je ona poznata i izvan naše zemlje je prašumski rezervat, jedna od poslednjih, a po svom sastavu jedinstvena prašuma u Evropi. Za razliku od nekih drugih evropskih starih šuma (Perućica, Bjelovješka šuma, rezervat Crna pada), Biogradska gora se karakteriše raznovršnošću drvenastih formi. Sa 86 vrsta drveća i grmlja, Biogradska gora predstavlja veoma složen, mešoviti ekosistem, sa obiljem ekološkim niša i izvanrednim uslovima za opstanak i razvoj šumske faune. Relativna izolovanost prostora Biogradske gore, odnos čoveka prema njoj kao nacionalnom dobru, uticali su na očuvanje osnovnih prirodnih vrednosti tog prostora, tako da danas možemo smatrati Biogradsku goru izvornim prirodnim područjem, bez bitnih antropoloških poremećaja lokalnog izvora. Naravno, i Biogradska gora trpi negativne uticaje globalno pogoršane situacije u oblasti zaštite životne sredine.

Raznovrsnost biljnih zajednica i izvanredno bujan razvoj šumskih sastojina, starost zajednica, rezultirali su i u bogatom životinjskom naselju, uključujući i bogatu i raznovrsnu faunu ptica. Međutim, jedna od karakteristika Biogradske gore je nedovoljna istraženost, u prvom redu faune. Fauna ptica nije izuzetak, tako da danas ne možemo reći da je ona poznata i mnoge zaključke u vezi sa sastavom, distribucijom i dinamikom ptica Biogradske gore i Bjelasice na koje nailazimo u raznim dokumentima, zapravo znače interpolaciju podataka okolnih, sličnih planina. Zato ni cilj ovog rada nije da prikaže detaljno ornitofaunu Biogradske gore, već da ukaže na njene osnovne odlike, i da određene smernice za budući naučno-istraživački rad.

DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA ORNITOFFAUNE BIOGRADSKE GORE

Zahvaljujući radu utemeljivača crnogorske ornitologije, poznatog lovca, preparatora i trgovca prepariranim pticama Ljudevita Firera (Ludwig von Führer), koji je tokom svog sakupljačkog (danas bi ga nazvali rušilačkim) rada mnogo boravio u Crnoj Gori i ostavio niz vrednih podataka, posedujemo i veoma vredne podatke

iz Biogradske gore. Iako je F ü h r e r prvenstveno radio u južnim dijelovima Crne Gore (Skadarsko jezero, okolina Ulcinja), u toku višegodišnjeg rada uspeo je da obiđe skoro sve delove Crne Gore, uključujući i neke, tada pod turskom vlašću. Njegov rad datiran je na kraj prošlog i početak sadašnjeg veka.

Jedno od mesta koje je F i r e r češće posećivao je i Biogradska gora, koja je u to vreme predstavljala »kraljevsko lovište« gde su crnogorski vladar Nikola sa svojom svitom, a posebno prestolonaslednik Danilo, često lovili. U tim lovovima je učestvovao i F i r e r kao prestolonaslednikov gost i prijatelj. U svojim ornitološkim beleškama i radovima F i r e r (1893; 1894) je ostavio neke vredne podatke koji jasno ilustruju ondašnje stanje životne sredine i ondašnje bogatstvo faune Biogradske gore. Tako na primer, u toku dvorskog lova 19. novembra 1894. godine 16 lovaca ubili su 5 ♂ i 2 ♀ velikog tetreba, nekoliko malih tetrebova, više lještarki, 2 medveda, 4 srne i jednog risa. Zanimljivo je da je, po F i r e r u, u to vreme mali tetreb, ili tetreb ruževac (*Lyrurus tetrrix*) bio brojniji od velikog tetreba (*Tetrao urogallus*) »naročito u dolini, koja se zove Kraljevo kolo«. Malog tetreba i nekoliko lještarki (*Tetrastes bonasia*) ulovio je F i r e r za svoje potrebe i 23. novembra 1894. Redovnim plenom ondašnjih lovaca bili su, po F i r e r u, i suri orlovi (*Aquila chrysaetos*), od kojih je on lično ubio ženku 19. februara 1893, koju je preparirao za lovačku prestolonaslednikovu dvoranu.

Ovih nekoliko šturih podataka jasno pokazuju bogatstvo ornitofaune i ostalih životnih oblika na prostoru Biogradske gore u vreme pre intenzivne urbanizacije i industrijalizacije. Treba imati na umu da je na primer pomenuti, tada mnogobrojni, mali tetreb danas potpuno istrebljen u Crnoj Gori. To se odnosi i na risa, dok se suri orao nalazi na ivici instrebljenja.

Ovih nekoliko podataka ilustruju bogatstvo Biogradske gore s kraja prošlog veka. Činjenica što je Biogradska gora bila kraljevim lovištem od bitnog je značaja za njeno očuvanje do današnjih dana, pošto ovde nisu vršeni zahvati, uobičajeni za druge šume. Zato je šumska sastojina sačuvana u manje-više netaknutom stanju. To se na žalost ne može reći i za ornitofaunu, koja je i ovde degradirana, slično ornitofauni Evrope u celini.

Završetkom Firerovog rada praktično prestaje ornitološki rad na prostoru Biogradske gore za dugo vremena. Povremeno se pojavljuju pojedini napisi u štampi, vezani uglavnom za pojedine momente iz života divljači. Istraživanja zasnovana na naučnim metodama donekle se obnavljaju tek posle rata. Prvi je, u godinama 1954—74. na Bjelasici boravio najznamenitiji jugoslovenski ornitolog S. D. Matvejev, (1960, 1976, 1973), koji je podatke sakupljene na Bjelasici i na Biogradskoj gori ugradio u svoje poznate biogeografske i taksonomske studije Balkanskog poluostrva, ne objavivši pojedinačne podatke.

Svojevrsan pečat ornitološkom radu na Biogradskoj gori daje rad ornitologa-amatera, u prvom redu inostranih. Okupljeni oko svo-

je organizacije »Ornitholidays« britanski ornitolozi-amateri počev od 1972. redovno posećuju Crnu Goru a jedan od glavnih punktova rada je i Biogradska gora. Posedujemo neke od izveštaja amaterskih grupa i, bez obzira na njihov amaterski karakter, nakon kritičke analize i odstranjivanja nepouzdatih podataka, ovi materijali predstavljaju vredan fond podataka o pticama Biogradske gore.

Godine 1983. završena je izrada baznih studija za potrebe izrade Programa uređenja Nacionalnog parka »Biogradska gora« u čijem sastavu se obrađuje i ornitofauna. Ovaj materijal, iako više baziran na relativno skromnim terenskim istraživanjima a više na interpolaciji podataka, predstavlja zapravo najcjelovitiji prikaz ornitofaune Biogradske gore.

OSNOVNE ODLIKE ORNITOFAUNE BIOGRADSKE GORE

U spisku faune ptica Biogradske gore u Baznoj studiji Programa uređenja za Nacionalni park Biogradska gora (Republički zavod za zaštitu prirode, 1983) navodi se spisak od 126 vrsta ptica prisutnih u Biogradskoj gori kao stanarice, gnezdarice, selice i retki gosti. Ovaj spisak ne treba shvatiti kao konačan, jer će detaljnija istraživanja sigurno uneti izmene, bilo kao dopune spiska, bilo u smislu brisanja nekih, nekritički unetih vrsta. Najveći rezultati koje očekujemo od budućih istraživanja Biogradske gore sa ornitološkog aspekta ipak pripadaju oblasti ekologije: u prvom redu se odnose na gnežđenje, ishranu, ponašanje, migracije i istraživanje bioloških ritmova. Posebno je s te strane interesantno istraživanje ekologije ptica u prašumskom rezervatu.

Na osnovu postojećih podataka sa Biogradske gore i okolnih planina možemo izvršiti osnovno grupisanje faune ptica po najkarakterističnijim biotopima te planine. U nastavku dajemo pregled samo nekih najznačajnijih staništa, sa navedenim najkarakterističnijim vrstama ptica, imajući u vidu u pravom redu gnezdarice.

1. *Ptice visokoplaninskih kamenjara, litica i stena*

Ovo stanište obuhvata najviše zone planine Bjelasice, uglavnom visine preko 2.000 metara. Odlikuje se svojevrsnim mozaičnim rasporedom diktiranim upravo reljefom. Karakteriše se surovim uslovima u toku zime, kada ptice tu praktično odsustvuju, a za vreme kratkog svežeg leta, specifičnom ornitofaunom sa karakterističnim prisustvom glacijalnih relikta, nordijskih i alpskih predstavnika. Tipične ptice tog biotopa su:

Aquila shrysaetos — suri orao

Apus apus — crna čiopa

Corvus corax — gavran

Pyrhocorax graculus — žutokljuna galica

Phoenicurus ochruros — planinska crvenrepka

Prunella collaris — planinski popić
Montifringilla nivalis — snežna zeba

2. *Ptice visokoplaninskih pašnjaka*

Ovaj biotop se nadovezuje na prethodni, idući naniže, i takođe je tipičan za dinarske planine. Ponekad je teško razdvojiti oba staništa jer su pašnjaci na dinarskim planinama najčešće »bogati« kamenjem, često su prisutni pravi kamenjari. Fauna ptica visokoplaninskih pašnjaka je bogatija od prethodnog biotopa (na Bjelasici, po sadašnjim saznanjima obuhvata 34 vrste). a tipični predstavnici su:

Athene noctua — obični ćuk
Alauda arvensis — obična ševa
Eremophila alpestris — ušata ševa
Prunella modularis — obični popić
Oenanthe oenanthe — obična belka
Lanius colurio — rusi svračak

3. *Ptice četinarskih šuma*

Četinarske šume Biogradske gore su mešovitog sastava, često pomešane i sa lišćarima. Zato je i šumska ornitofauna ovakvih sastojina veoma bogata i složena i njeno »ekološko« raščlanjivanje moći će se izvršiti tek nakon preciznih istraživanja. U ovom tekstu šume sa četinarima posmatramo kao jedinstveni biotop, gde ipak, pored prisustva ptica tipičnih za lišćare, navodimo tipične »četinarske« vrste ptica.

Tetrastes bonasia — lještarka
Tetrao urogallus — veliki tetreb
Columba palumbus — golub grivnaš
Dendrocopus major — veliki šareni detlić
Picoides tridactylus — troprsti detlić
Nucifraga caryocatactes — lješnjikara
Regulus regulus — zlatoglavi kraljić
Regulus ignicapillus — vatroglavi kraljić
Turdus torquatus — drozd ogrličar
Parus ater — jelova senica
Parus cristatus — ćubasta senica
Fringilla coelebs — obična zeba
Loxia curvirostra — krstokljun
Pyrrhula pyrrhula — zimovka

4. Ptice listopadnih šuma

Listopadne šume Biogradske gore predstavljaju staništa sa najraznovrsnijom, najbogatijom i »najšarenijom« ornitofaunom, pogotovu zbog već pomenute činjenice da su listopadne šume Biogradske gore često pomešane, ili su u blizini četinarara. Od listopadnog drveća dominira bukva, karakteristično je prisustvo javora i jasena oko Biogradskog jezera, u nižim zonama nalaze se i sastojine crnog graba, na toplijim mestima pojavljuje se i hrast. Ornitofauna listopadnih šuma Biogradske gore karakteriše se sledećim tipičnim predstavnicima:

Buteo buteo — obični mišar
 Accipiter gentilis — jastreb kokošar
 Accipiter nisus — kobac ptičar
 Columba oenas — golub dupljaš
 Cuculus canorus — kukavica
 Strix aluco — šumska sova
 Picus viridis — zelena žuna
 Anthus trivialis — šumska trepteljka
 Lullula arborea — šumska ševa
 Garrulus glandarius — sojka
 Sylvia atricapilla — crnoglava grmuša
 Phylloscopus sibilatrix — šumski zviždak
 Muscicapa striata — siva muharica
 Erithacus rubecula — crvendać
 Turdus merula — kos
 Turdus viscivorus — drozd imelaš
 Parus major — velika senica
 Parus palustris — siva senica
 Sitta europaea — brgljez
 Chloris chloris — zelentarka
 Coccothraustes coccothraustes — trešnjak
 Emberiza citrinella — žutarica

5. Ptice vodenih staništa

Biogradska gora nema vodenih staništa većih razmera. Najveće vodeno stanište — Biogradsko jezero je i najuznemiravanije od posetioca. I ostala jezera (Šiško i Ursulovačka) i vodotoci (Tara, Biogradska rijeka, Jezerštica), predstavljaju vodena staništa ptica na Biogradskoj gori. Iako se vodena staništa ovog područja ne mogu upoređivati sa ornitološki izuzetno bogatim nizijskim i priobalnim močvarama, ipak postoje neke ornitološke specifičnosti.

Vodeni biotopi Biogradske gore po svojim osobinama ne odstupaju od ostalih sličnih objekata na drugim planinama, (na primer, Durmitor Vasić et al., 1990), Njihova ornitofauna je siromašna

vrstama i nema masovne pojave ptica. Ipak neki specifični predstavnici postoje, i to:

- Anas platyrhynchos — divlja patka
- Podiceps ruficollis — mali gnjurac
- Alcedo atthis — vodomar
- Cinclus cinclus — vodeni kos
- Motacilla alba — bela pliska
- Motacilla cinerea — planinska pliska

ISTRAŽIVANJE ORNITOFAUNE BIOGRASKE GORE PUTEM OSNIVANJA ORNITOLOŠKE STANICE

Kao što je već istaknuto, istraženost faune Biogradske gore i planine Bjelasice više je nego nedovoljna. Činjenica je da je ornitologija u postojećim naučnim institucijama u Crnoj Gori veoma slabo zastupljena (postoji zapravo samo jedan istraživač koji se profesionalno bavi istraživanjem faune ptica, prvenstveno vodenih — radi se o autoru ovog teksta). Jasno je da se bez stvaranja kvalitetnog naučnog podmlatka ne može govoriti o razvoju ornitologije ni u narednom periodu. Ako uzmemo u obzir sadašnju lošu finansijsku situaciju naučnih institucija, ne vidimo mogućnost da će one postati zainteresovane za razvoj ornitologije u sopstvenim okvirima. Želeći da se premosti taj nesrazmer između postojećeg stepena razvoja ornitologije, stanja u naučnim institucijama i potrebe za ornitološkim istraživanjima, predlažemo intenziviranje razvoja ornitološkog amaterizma u Crnoj Gori. Prvi korak te akcije mogao bi biti upravo osnivanje ornitološke osmatračke stanice na Biogradskoj gori, čiji rad bi se oslanjao prvenstveno na ornitologe-amatere. Ovakav rad ima neke nepobitne vrednosti i neke prednosti u odnosu na klasični »institucionalizovan« rad, ali i neka svoja ograničenja.

Ornitološki amaterizam je veoma razvijen u zemljama Zapadne Evrope i u SAD, pri čemu u Evropi dominira naučni pristup radu, dok je kod amatera SAD u znatnoj meri prisutan element atraktivnosti. Podsetimo se na, već pominjanu, organizaciju »Ornitholidays« koja i danas dejstvuje, pa i u Crnoj Gori.

Amaterska ornitologija razvijena je i u našoj zemlji, najviše u »severnim« republikama. Ornitolozi-amateri dugi niz godina dejstvuju u Sloveniji, Hrvatskoj, Srbiji, a posebno je za ovu delatnost karakteristična Vojvodina. Ornitologa-amatera ima i u Makedoniji i Bosni i Hercegovini. Jedino Crna Gora nikada nije imala ornitologe-amatere, niti ih sada ima. To je i jedan od najvećih nedostataka predloženog rešenja, a ako imamo u vidu i tu činjenicu, smatramo da bi se ornitološka osmatračka stanica na Biogradskoj gori mogla osnovati i dejstvovati na sledećim principima:

1. Ornitološka osmatračka stanica treba da bude osnovana pri Nacionalnom parku »Biogradska gora«, organizaciji koja štiti, upra-

vlja i koristi se prostorom nacionalnog parka i koja je stalno prisutna na terenu. Prilikom osnivanja stanice i izrade programa i plana neophodna je pomoć naučnih i stručnih organizacija i organizacija sa iskustvom u amaterskoj ornitologiji (Republički zavod za zaštitu prirode iz Titograda, Prirodnjački muzej i PMF iz Beograda, BID »Josif Pančić« i dr.).

2. U prvoj fazi rada neophodna je pomoć od već postojećih društava amatera-ornitologa (BID »Josif Pančić«, Društvo za zaštitu ptica Vojvodine), koji bi preuzeli organizaciju i izvršavanje prvih osmatračkih akcija, kao i pomogli pri obuci lokalnog kadra. U drugoj fazi rada glavni teret bi preuzeli crnogorski ornitolozi, a kasnije bi stanica mogla dobiti i međunarodni karakter.

3. Uz članove amaterske grupe treba obezbediti prisustvo bar jednog iskusnog ornitologa i prihvatiti sve zainteresovane mlade ljude iz Crne Gore (sa potrebnim minimumom biološkog znanja), iz okvira kojih treba tražiti buduće rukovodioce za rad stanice.

4. Ornitološki amaterski rad na Biogradskoj gori razvijao bi se u sledećim osnovnim pravcima:

— Prikupljanje faunističkih podataka koji bi poslužili kod izrade »Faune ptica Biogradske gore«, odnosno »Faune ptica Crne Gore«;

— prikupljanje podataka o gnežđenju, ishrani, sezonskoj dinamici, biološkim ritmovima, ponašanju, drugim rečima, istraživanje ekologije ptica na Biogradskoj gori;

— istraživanje migracija ptica, u prvom redu organizovanim prstenovanjem mladih i odraslih ptica. Za odrasle ptice koristila bi se danas veoma razvijena i korišćena metoda lova ornitološkim mrežama.

Ciljevi rada ornitološke osmatračke stanice bili bi sledeći:

— prikupljanje podataka, tj. »sirove građe« o fauni ptica Biogradske gore, koja bi nakon stručne i kritičke analize poslužila za određivanje ornitoloških vrednosti Crne Gore i za određivanje ornitoloških zakonitosti koji vladaju na tom prostoru;

— formiranje »naučnog podmlatka« i postepeno formiranje jednog jakog ornitološkog centra za Crnu Goru. Treba imati na umu da čitav niz izvrsnih ornitologa kod nas i u svetu zasniva svoje rezultate upravo na amaterskom radu, a i većina ornitologa-profesionalaca su počinjali kao amateri;

— razvijanje ljubavi prema prirodi i pravilnog odnosa prema prirodi i zaštiti čovekove sredine, ne samo kod sopstvenih članova, već i ukupne javnosti, putem popularizacije, u prvom redu sopstvenog rada;

— rad ornitološke osmatračke stanice činio bi neophodnu, danas slabu i neefikasnu sponu između vlasti, naučnih institucija, raznih ekoloških udruženja i javnosti;

— rad ornitološke stanice imao bi velike propagandne vrednosti i direktno bi uticao na obogaćivanje turističke ponude postavljaj-

jući se u tom smislu u položaj svojevrzne reklamne agencije, šta bi direktno uticalo na turističku valorizaciju prostora;

— tesnom saradnjom sa nacionalnim parkom, posebno sa čuvarskom službom, pojačala bi se fizička zaštita vrednosti parka.

Tehnički aspekt osnivanja ornitološke stanice »Biogradska gora«

Osnivanje i rad ornitološke stanice mora prethodno biti pažljivo detaljno isplaniran i tu moraju pomoć pružiti naučne i stručne institucije, pošto uprava nacionalnog parka ne može sama rešiti početne teškoće. Međutim, uprava parka, zajedno sa nadležnim republičkim organima i nadležnim ministarstvom, mora rešiti osnovni tehnički problem rada stanice, a to je smeštaj učesnika za vreme rada. Tu su moguća sledeća tri rešenja:

1. Smeštaj u vidu privremenog logora — pod šatorima. Ovaj vid rada ne zahteva početne investicije i ne zahteva vreme za realizaciju, Uslove za rad koje pruža su minimalni i zahteva češću smenu ekipa i ograničava rad na period povoljnih vremenskih uslova.

2. Adaptacija postojećeg ili izgradnja novog objekta trajnog ili polutrajnog karaktera. Ovaj način smeštaja je u principu najbolji, ali zahtev relativno velika ulaganja u adaptaciju i izgradnju. Ograničenja se javljaju u nalaženju pogodnog postojećeg objekta, odnosno povoljne lokacije za novi objekat. Dobra strana je ta što se rad ekipe ne ograničava na povoljni vremenski period.

3. Oправка i adaptacija napuštenih koliba u katunskim naseljima. Ovo bi za konkretni slučaj mogao biti najinteresantniji i najpovoljniji način rešavanja problema smeštaja. U katunskim naseljima na većini crnogorskih planina postoji veći broj napuštenih koliba. Njihova opravka i adaptacija, po potrebi i gradnja novih, ne zahteva veća blaganja, jer se radi sa priručnim materijalom i lokalnom, priručenom »stručnom« radnom snagom. Sami članovi ekipe bi pružili veliku pomoć pri uređivanju prostora. Za rad ekipe se traži minimalni komfor, kao i relativno skromni prostor za smeštaj opreme. Naravno, ovaj vid smeštaja, ukoliko bude prihvaćen, zahteva prethodni obilazak terena, određivanje pogodnih katunskih naselja i napuštenih koliba i rešavanje pitanja vlasništva, što bi moglo da se uradi uz pomoć uprave Nacionalnog parka. Smeštaj ekipe u katunskom naselju ima nekoliko prednosti:

- komfor i sigurnost učesnika su na prihvatljivom nivou;
- rad se može vršiti kroz čitav period aktivnosti katuna, čak i u zimskom periodu uz obezbeđivanje određenih preduslova;
- bitno se utiče na očuvanje katunskih naselja kao tradicionalnog i kulturno-istorijskog nasleđa;
- doprinosi se oživljavanju života na katunima;
- postavlja se temelji »katunskog« turizma.

*Finansijski aspekt osnivanja i rada ornitološke stanice
na Biogradskoj gori*

Detaljni finansijski obračun o sredstvima potrebnim za finansiranje osnivanja i početka rada stanice u ovoj fazi nije moguć, niti je on cilj ovog rada. Ipak, želimo da ukažemo na neke činjenice karakteristične za rad ovakvih stanica, koje mogu pomoći i pri izradi finansijskih parametara:

1. Rad ekipe je u principu dobrovoljan, ne planiraju se sredstva za plate, honorare i slično;

2. Početna investicija odnosi se na rešavanje smeštaja i nabavku opreme (pribor za kampovanje, ornitološke mreže, osmatračka oprema);

3. Osnovni troškovi u toku normalnog rada se svode na troškove prevoza ekipe do mesta rada i nazad i troškove ishrane, kao troškove publikovanja rezultata. Kod dobre organizacije troškove prehrane moguće je bitno sniziti korišćenjem lokalnog izvora (kattuni) i konzervirane hrane, koju sami učesnici pripremaju. Troškovi publikovanja se mogu pokriti (čak i ostvariti zarada) korišćenjem prikupljenog materijala (prirodnjaci su obično dobri fotografi i snimatelji) za propagandne svrhe.

Rezultati rada stanice bi se objavljivali u vidu internog biltena (izdavač bi mogao da bude Nacionalni park »Biogradska gora«) a naučni rezultati proistekli iz rada stanice bi se objavljivali u vidu naučnih radova u naučnim publikacijama.

U finansiranje ove akcije trebalo bi da se uključe nekolike strane. U prvom redu to je Nacionalni park »Biogradska gora« sa nadležnim ministarstvom. Republički fondovi za nauku i kulturu, uz Ministarstvo za turizam, trebalo bi da podnesu glavni teret »osnivačkih« troškova. Upravo preko turizma bi se troškovi brzo otplatili, a rad ornitološke stanice na Biogradskoj gori bi pored naučnog doprinosa imao i svoju finansijsku valorizaciju.

ZAKLJUČCI

Biogradska gora, zajedno sa čitavim masivom planine Bjelasicе, na granici između 19. i 20. veka, bila je ornitološki izuzetno bogat objekat sa obiljem planinskih ptica koje su danas retke, proređene, neke i nestale iz faune Crne Gore. Tu svoju osobinu Biogradska gora sačuvala je do danas, iako je i ovde prisutno opšte smanjenje brojnosti ptica, karakteristično za savremeni svet.

Naučna istraživanja ornitofaune Biogradske gore nisu vršena sistematski, redovno, niti u većem obimu, tako da danas fauna ptica ovog područja krije mnoge nepoznanice.

Ocenjuje se da je Biogradska gora pogodan lokalitet za postavljanje i dugoročno delovanje osmatračke ornitološke stanice, koja

bi dejstvovala sa osloncem na amaterski ornitološki rad, uz učešće iskusnih, profesionalnih ornitologa.

Predlaže se da u prvoj fazi stanica bude aktivirana i da djeluje radom iskusnih amaterskih ornitoloških društava iz susednih republika, posebno Srbije (Vojvodine), uz postepeno uključivanje i obučavanje crnogorskog naučnog podmlatka, koji bi u sledećoj fazi preuzeo glavni teret rada ornitološke stanice. Pored toga, stanica bi imala međunarodni karakter.

Poželjno je stanicu locirati u neko od katunskih naselja, gde bi se adaptirale ili izgradile tradicionalne katunske kolibe, povećavajući time i turističku vrednost prostora.

Nacionalni park »Biogradska gora«, uz pomoć stručnih i naučnih institucija i crnogorskih fondova, treba da bude organizacija pod čijim pokroviteljstvom, rukovođenjem i kontrolom bi se rad ornitološke stanice odvijao.

LITERATURA

- Firej, Lj., (1894): Jedna godina ornitološkog izučavanja u Crnoj Gori. — Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini, 6: 543—608, Sarajevo.
- Führer, L., (1893): Skizzen aus Montenegro und Albanien, mit besonderer Berücksichtigung der Ornithologie. — Die Schwalbe, 17 (4): 51—53, (5): 73—74, (6): 87—88, (7): 109, (9): 129—131, Wien.
- Matvejev, S. D.: (1960): Shema rasprostranjenja biogeografskih provincija Jugoslavije. — Enciklopedija Jugoslavije IV: 6000, Leksikografski zavod Zagreb.
- Matvejev, S. D., (1976): Pregled faune ptica Balkanskog poluostrva, prvi deo: *Piciformes* et *Passeriformes*. — SANU, 491 Beograd.
- Matvejev S. D., i Vasić V., (1973): *Catalogus faunae Jugoslaviae IV/3 Aves*. — Academia Scientiarum et Artium Slovenica, Ljubljana pp. 1—118.
- Nacionalni park »Biogradska gora«, Bazne studije. — Osnove programa uređenja, Titograd 1983, Rep. zav. za zaštitu prirode.
- »Ornitholidays«, Wessex Centre, Sussex. Izveštaji grupa ornitologa amatera za 1972, 1973, 1974, 1976.
- Vasić, V., Marinković, S. i Vizi, O. (1990): Ptice Durmitora i kanjona Tare (*Aves*). — Fauna Durmitora, Sveska 3. CANU, Titograd.

